מי צריך בית מקדש?*

דוד ברוקנר

פתיחה

אמר לי פעם מישהו: "אתם, כל האנשים שמנסים להביא את המשיח, תקומו יום אחד בבוקר, ותגלו שאין לכם עוד טעם לחיות. מי שכל חייו מתמצים בחתירה לעבר יעד מסוים, שכל ארוע, מקרה ומפגש נמדדים אצלו על פי פרמטר אחד בלבד - האם הם קדמו אותו במסעו לעבר הפסגה אליה הוא שואף להגיע או הרחיקו אותו ממנה - יגיע יום אחד אל הפסגה ההיא, יהנה קצת מהנוף - ויגלה שכל צעד שיצעד מעכשיו, ולא משנה לאיזה כיוון, ירחיק אותו ממנה ויוליך למטה. אז למה לעשות את כל הדרך הזו בכלל", המשיך אותו אחד את נאומו, "למה להתחיל לפסוע בה מלכתחילה, אם בסופה היא חוזרת לנקודת המוצא? למה לשפוך דם וזעה על אידיאלים, שברגע שהם מושגים - הם מאבדים את טעמם, ויחד עמם אובדים אף טעמם של החיים? היהדות הגלותית התקיימה אלפי שנים בזכות השילוב הייחודי שהיה בה - חיים מעשיים במציאות, וחלומות מתוקים על העתיד, שנתנו כוח לאנשים להתעודד ולהתמודד עם אפרוריות החיים מתוך אמונה בטוב. ככה שרדנו. אבל אתם - אתם לקחתם את החלומות ואת האגדות יותר מדי קשה, התיחסתם אליהם יותר מדי ברצינות. למה לכם", סיים האיש ההוא בלהט, "למה לכם ומי שמכם לגרור אחריכם ציבורים שלמים על מפעל חייהם, משפחותיהם, ילדיהם - ולדהור בדרך המוליכה אל החידלון?"

* המאמר מבוסס על מאמרו של יהודה עציון : "בין לבנון ללבנון - לפשר קללת הדמים של הִתְוַרְדוּת העורקים", ומומלץ ביותר לעיין שם. נראה לי כי טוב יהיה אם אציין עובדה "היסטורית" מעניינת, מעט פיקנטית ומעט אישית: החוברת המוזכרת יצאה לאור עולם בקיץ תשנ"ט. זהו הזמן בו הגיעה המציאות המרה בארץ הלבנון לשיאים חדשים, ויהודה ביקש בחיבורו זה להאיר את הקשר שבין פורענות הלבנון שבצפון לבין חולי "ההר הטוב הזה והלבנון", הוא הר הבית והמקדש, וכדלהלן. את המאמר המובא כאן כתבתי לפני מעט יותר משנה, ולפיכך הוא נוגע בנושא מזווית כוללנית יותר ופחות נוגעת במציאות העכשווית. כעת, כאשר מעט לפני פרסומו פרצה המערכה המחודשת בצפון, אני חש כאילו נסגר כאן מעגל, ורואה לנכון לצרף את ההקדשה שכתב יהודה בפתח החוברת ההיא: "יזכור - לזכרם החי ברוחנו ולעילוי נשמתם של חיילי ישראל, בחורים כארזים, אשר נתנו נפשם בין הרי לבנון", ובסמוך לזה נוספה התפילה המתוקה והישנה נושנה: "לכלת לבנון - הושע נא והושיעה נא, אבינו אתה...".

ובמפנה חד: חשוב להקדים ולציין שהמאמר נכתב כדי להסביר ולתרגם מושגים גדולים ולקרבם ללבנו, ולו במקצת. עם זאת, אני חש שהמאמר מקטין מאוד עניינים גבוהים, והתשובה לשאלה שבכותרת דומה לשאלה "מי צריך שמש?" ("מה זאת אומרת? אלמלא היא אי אפשר היה לחיותו!"). וראוי בעניין זה לומר: "ועשו לי מקדש" - "לי - לשמי!", ללא שיקולי רווח ו"צריך", אלא כי "רחמנא אמר" וכך קדשנו במצוותיו וציוונו ה' מלבנו. ואעפ"כ, בעבור מי שעוד צריך קצת שכנוע וריצוי - מוגש המאמר הזה.

עניתי לו בקצרה שביום בו נזכה לגאולה לא יחדלו חיינו, אלא אדרבה - הם רק יתחילו.

שאלה אנטומית

גוף האדם, כמו כל גוף אורגני, מורכב מהמוני אברים הבנויים מחלקים וחלקי חלקים. יש את מערכת הנשימה ואת מערכת העיכול, ויש את המערכת השכלית וגם את הרגשית. יש עצבים וחושים, וריד‍ים ועורקים, עור ובשר, גידים ועצמות, רקמות ותאים, טסיות וכדוריות אדומות ולבנות, סחוסים ורצועות וקרומים ושסתומים ושרירים ובלוטות ועוד ועוד. כל המערכת הזאת פועלת על יחסים ואיזונים דקים מן הדקים. כשהמערכת תקינה והגוף חי, פועל, נושם ובועט - האדם יכול לפקוח את עיניו עם בוקר, לקום ממיטתו, לשתות כוס קפה ולצאת לעבודת יומו. הוא יכול לתכנת מחשבים, לבנות ערים, לנהל מדינות. כשישוב לביתו עם ערב הוא יוכל להשפיע אהבה על בני ביתו, לשוחח עמם ולהאזין להם, לשחק עם ילדיו, למלא ולהתמלא באנרגיות חיוביות ובונות. הוא יוכל לחיות.

אבל אם כמה איזונים יופרו והמערכת החיסונית תהיה חלשה מכדי לגבור על הזיהומים והנגיפים - האדם ישב מושבת בביתו, סובל ודואב, תלוי בסיועם ובחסדם של אחרים, חי מאקמול לאקמול ומחכה בכליון עיניים לסיומו של הסיוט הזה.

ומה קורה כאשר, למשל, עורפים מעל האדם את ראשו, או לחילופין - עוקרים את לבו?...

גוי אחד בארץ

עם ישראל הוא גוף אחד. הוא מורכב מהמוני חלקים שיחד יוצרים את הפלא הגדול הזה. יש בו אנשי רוח וכלכלנים ומדענים ואמנים, יש "עמך" ומנהיגים ועסקנים ומחנכים, יש אנשים "חיצוניים" ואנשים "פנימיים", ויש אידיאליסטים שהעם כולו בנוי וסמוך עליהם (למרות שהם נראים לפעמים קצת קשוחים ולא גמישים). הוא בנוי מערים וקהילות ומשפחות, מאנשים נחמדים שדואגים להרגיע ומאנשים לחוצים שלא נותנים לו "להרדם בשמירות". יש מערכת משפט, ומערכת אכיפה, ויש תנועות חברתיות ומבקר המדינה... כל העם הזה בנוי על המוני מערכות מקבילות ומשתלבות שמאפשרות לו לתפקד בצורה בריאה ותקינה.

אבל יש עוד משהו שגוף נצרך לו - הוא צריך לב, מין איבר שפועם באמצע הגוף וקובע את מִקְצב חַיוּתוֹ. מקום שמטהר וממלא כל (א)דם ריקני ואפל שעובר דרכו, שנותן כוח להמשיך אם נשחקים, ששומר על ערנות החיים גם בזמן שישנים. אפשר לחיות בלי לב?

הלב מאחד סביבו את כל האברים והחושים. אין כדורית דם שלא עוברת דרכו ומקבלת מכחו. הוא מחייה את כל המערכות ושולח להן חיים יום יום, שעה שעה, פעימה פעימה. הוא אולי אינו פועל דבר במציאות - אין לו ידיים לעבוד ולא רגליים ללכת, לא פה לדבר ולא עיניים לראות - אך כל האברים כולם ברשותו. אז מה קורה כשאין לב?

שימו לב

בית המקדש הוא הלב של עם ישראל. שם שורה השכינה בגלוי, שם לא מסתיר ה׳ את פניו מאתנו. כל אדם שחש שחיקה, רפיון או קור בנפשו - יכל לבוא בשערי הבית הגדול שבירושלים ולמלא מצברים. כל יהודי שפגם בנפשו וחטא - בא וטהר מעוונו. כל בן שחש געגועים לאבא שבשמים - יכל פשוט לבוא הביתה ולומר שלום. בית המקדש הוא הבית שלנו, הוא הלב שלנו, והוא המקום שממנו אנו יוצאים לדרכנו ואליו כולנו מכוונים את פנינו. הוא מכתיב את הקצב, הוא משרה את האוירה, הוא הנותן את הכחות. ועכשיו - סיפור:

בתקופת שיבת ציון - תחילת ימי הבית השני - באו ארצה כ-42,000 עולים. הם ניסו לבנות את הארץ החרבה ולהפריח את שממותיה, אבל ההתחלה היתה קשה מאוד. המצב הכלכלי היה קשה, המציאות הבטחונית היתה נוראה, הרמה הדתית היתה עגומה ואפילו מהבחינה החברתית לא היה פשוט בכלל[1]. העולים, שעזבו במסירות נפש את כל עולמם בגולה ועלו ארצה מתוך הרבה רצון טוב, לא הבינו מדוע ״לא הולך להם״ בשום דבר, עד שיום אחד עלה חגי הנביא ובפיו תוכחה: ״העם הזה אמרו לא עת בא עת בית ה׳ להבנות. ויהי דבר ה׳ ביד חגי הנביא לאמר: העת לכם אתם לשבת בבתיכם ספונים והבית הזה חרב? ועתה כה אמר ה׳ צבאות: שימו לבבכם על דרכיכם״. אתם מנסים להרים פרוייקטים, אומר חגי, מנסים המון דברים, נראה לכם שפסעתם כבר בכל הכיוונים ובכל הדרכים ללא

1 ״שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה (-כלכלה) וליוצא ולבא אין שלום מן הצר (-בטחון) ואשלח את כל האדם איש ברעהו (-אלימות חברתית)״ (זכריה ח י). על המצב הרוחני דומה שאין צורך לפרט, ודי אם נזכיר את ״עשרת היוחסין״ ואת נשיאת הנשים הנכריות.

הצלחה ולא הבנתם מדוע? - משום שאין לכם לב! אין לכם בית מקדש! אין לכם קו זינוק, אין לכם קו סיום - וממילא נמצא שכל בנייניכם נבנים בחלל של תוהו! ואתם אינכם שמים לב...

יום יום חג

דרשו חכמים (שמות רבה פל"ג, ג): "אני ישנה ולבי ער - אמרה כנסת ישראל... אני ישנה ממעשה העגל - ולבי ער, והקדוש ברוך הוא מרתיק עלי (- דופק שאפתח לו ואקחנו הביתה)... פתחי לי אחותי רעיתי, עד מתי אהיה מתהלך בלא בית? שראשי נמלא טל! אלא עשו לי מקדש שלא אהיה בחוץ (שע"י היות ה' שוכן בתוכם לא יחטאו בנקל כבתחילה)".

בזמן שאין לב, שאין כיוון ומוקד ומטרה וסדר - קל מאוד להתפזר, לטעות, לאבד את הצפון. אין אבר אחד המהווה מקום מפגש ומכנה משותף למכלול האברים. וכשבטל המחזור, וכל אבר מצומצם בשמירה "סקטוריאלית" על חיות עצמו בלבד - הרי שהדם מאבד את רעננותו ונהפך לאפל ורעיל, עד שהאבר החי והפועל הופך לנמק מגעיל...

אך אם הבית שבירושלים, משוש לבנו, עומד בנוי על תילו, תל אליו עיני כולנו צופיות - או אז נעה אליו האומה על חלקיה ואבריה במחול גדול ומתמשך של תנועות רצוא ושוב, ממקום הגורל אל מקום האמונה והייעוד וחזור, שוב ושוב. והלב? - הרי הוא פועל ופועם, הרי הוא חי ומחייה, וכל כולו - חג. בית המקדש על טקסיו וסדריו הוא מקום של רוממות רוח ושל שמחה תמידית לפני ה'. אם קר לך בחורף או יבש בקיץ - הרי שבכחו של המקדש להחיות את כל המת והקמל. הוא מקום הפורקן למרי הנפש ולרבי הכעס והשיח, והוא המקום אליו מביאים תודה "בית ה' צבאות" בגאות שמחה והלל.

מה חשיבותו, מה הוא פועל, מה הוא עושה? - שום דבר מסוים ומיוחד. הוא פשוט מחייה[2].

2 ב"דרך חיים" (עמ' ער) כותב המהר"ל על דברי יהודה בן תימא: "עז פנים לגיהנם ובשת פנים לגן עדן, יהי רצון מלפניך ה' א-להינו וא-להי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך", כך (ומשום מתיקות הדברים העתקתים בארוכות): "**בית המקדש והתורה הם עיקר העולם**, כי כמו שבאדם הלב והמוח עיקר האדם, **הלב שממנו החיות והמוח ששם השכל** - וכך בכלל העולם יש בהם בית המקדש והתורה שהם עיקר העולם. **שכמו שכל האברים מקבלים החיות מן הלב** אשר הוא באמצע גוף האדם, והלב מקבל פרנסה תחילה ואח"כ ממנו מקבלים שאר איברים, שהלב שולח פרנסה לכל האברים, וכן כל העולם שותה מתמצית ארץ ישראל כי ארץ ישראל שותה תחילה ובית המקדש הוא עיקר ארץ ישראל ובאמצע ארץ ישראל. וכמו שהמוח שם שכל האדם כך התורה שכל העולם. ולפיכך בית המקדש והתורה צמודים יחדיו, מפני כי בית המקדש קדושת העולם הזה והתורה מתעלה עד למעלה. ועל ידי בית המקדש שהוא בארץ ישראל ועל ידי התורה שמגיע עד עולם העליון יש לעולם סולם עומד בארץ ומגיע למעלה מן השמים, לכך אמר כאשר ישראל מתעסקים במקדש ובתורה ינצלו מן הגיהנם".

לב אחד

דומה כי במשך שנות הגלות הארוכות אבדנו את החוש לחיי המקדש, שנתפס בתודעתנו כבנין שַׁיִשׁ מפואר, קר ומנוכר (כפי שהורגלנו לראותו בדגמים השונים), והורגלנו לצייר בדמיוננו את המושג "מרכז רוחני" כמקום כינוס קהילתי לצרכי תפילה. אולי משום כך איננו מבינים מה חסר לנו היום, וכיצד יכול המקדש לפתור חלק גדול מבעיותינו. להלן אנסה להמחיש, על פי תובנת ומשל הלב, מה יֵשַׁנה המקדש בהווית חיינו, בשני תחומים שמטרידים מאוד את שלות רוחנו כיום[3]. הראשון שבהם הוא הקיטוב החברתי:

העם מפוזר ומפורד היום לצבורים רבים מספור, המחולקים על פי קטגוריות רבות יותר מספור: דתיים וחילוניים, ימניים ושמאלניים, עשירים ועניים, אשכנזים וספרדים, עולים וותיקים, אנשי הצפון ואנשי הדרום, אנשי העיר ואנשי הכפר... ולא קרב זה אל זה, ולא ניסה זה לקרב אל זה, כי לא הכיר בכלל זה את זה, וכמעט ולא ידע זה על מציאותו של זה.

אבל מספרים... שבמילואים, כשהחבר"ה יוצאים לעוד אבט"ש ביחד וחוזרים בסוף אל המוצב לישון בשקי שינה צה"ליים מרופטים, אז - כך מספרות האגדות - נפתחים הלבבות, וכל אחד מספר על עצמו, על משפחתו, על אורח חייו ועל השקפת עולמו - וגם אם מתווכחים, וגם אם לא מסכימים - הרי שיש הווי ויש אווירה ויש אחוות לוחמים.

מספר פעמים שאלתי את עצמי: איפה לנו, לבושי האזרחי שבכאן, ישנה הזדמנות לפתיחות שכזו, לקירוב לבבות שכזה? האם רק ללובשי המדים ישנה הזכות לשבת בקור לילי סביב פינג'אן של קפה שחור ולדבר באמיתיות?

עניתי לעצמי שמגיעה לנו הזכות הזו, עקרונית, שלש פעמים בשנה, כאשר נצטרך להתנתק מביתנו וממקומנו ולישון בירושלים יחד עם כל המוני בית ישראל. באחת מהפעמים הללו - בפסח - לא די שהעיר מלאה בכל העם, לא רק שישנים בכל בית וחצר ורחוב וסמטה - אלא גם מתקבצים ועורכים ליל סדר שלם באוירה ההמונית הזו. דוקא הויתור על הנוחות וכלי החרסינה שבבית - הוא זה שמפיל

3 התחומים הנדונים להלן לקוחים מתוך הווייתי חיינו המוכרת והעכשווית כדי לקרבם אלינו, ולפיכך נוגעים שניהם לתחום הסוציאלי והפנים-לאומי. עם זאת, וכפי שכבר הודגש לעיל, ודאי הוא שאין תפקידו של המקדש לשמש כמרכז חברתי אלא כביתו של ה', בו הוא מתגלה אלינו (הן כמשמיע והן כשומע) ונוהג כ"בעל בית". אפשר גם לראות בדברים דלהלן מעין תשובה לטענה כאילו איננו בשלים לבנין המקדש בשל בעיות, סיבוכים ותסביכים אלו ואחרים בהם שרויה ושקועה החברה הישראלית, כאשר אדרבה - המקדש (כמייצג ועומד בפסגתה של תרבות שלמה, כמובן), הוא הוא זה שמסוגל לתת להם מענה הולם.

מחיצות ומקרב בין עולי הרגל הרבים. לצורך העניין נקרא לזה "אוירת מילואים". תאמרו: אין הבא מן הדין דומה לנידון כלל, שהרי שם, כפי שהזכרנו, קיים היתרון של "אחות הלוחמים"? אענה לכם: קל וחומר בן בנו של קל וחומר, שכן גם כאן - מאוחדים כולם סביב נקודת מוקד אחת, הלוא היא: בית המקדש. אמור מעתה: לא "אחות לוחמים", כי אם "אחות עולים" - עולים לירושלים, עולים למקדש, עולים למלא מצברים. עולים אל ה' ואל טובו, עולים במעלות הקדושה, עולים אל הלב, והעיקר - עולים ועולים...[4]

נעשה ניסוי קטן. עִצמו את עיניכם. דמיינו טוב טוב. שִמעו את הקולות, הַריחו את הניחוחות, והַביטו (בלי לפתוח!) במראות. אתם ברחובות ירושלים. כעשרה מליון יהודים מתמקמים בבתים וברחובות. הכל לובש חג. אנשי ירושלים פותחים את בתיהם לרווחה בפני העולים. כל המעמדות, כל הצבעים, כל הסגנונות, כל הגילאים, כל התפוצות, כל המנגינות--- מתערבים זה בזה בליל ססגוני ומרהיב. שומעים קצת, או שעדין קצת קשה? - "סליחה, אדוני, איפה יש מקום טוב להשיג כבשים?" "מסעדה טובה ככה, להוציא את המעשר שני שלנו. מכיר משהו כזה?" "ר' ייד, תצטרפו אלינו? יש לנו שלושים לחמי תודה לגמור..." "איזה מעיינות יש כאן באזור?" "לבית המקדש? גם אנחנו בדרך לשם. נלך ביחד!" " בית ה' נלך!" "תראה, הנה ראש הסנהדרין! מה, אתה לא מזהה? בטוח שזה הוא! ימים על ימי מלך תוסיף... נו תצטרפו... כמו דור ודור...".

ואחר כך החג עצמו, והר הבית, והעַזרה, והמקדש - - - העיקרון מובן? תמשיכו לבד.

אין ספק שהמפגש הגדול והתלת שנתי שבירושלים חיזק את האחדות הלאומית והעצים את תחושת ה"יחד" לאין שיעור ולאין ערוך[5].

התחום השני אליו רציתי להתייחס הוא הסתאבות השלטון. דומה שאין צורך להרחיב ולפרט את מצב השֶפל הנורא בו אנו נמצאים, ולכן אגש מיד לגופם של

4 נראה כי מי שזכה לשהות בגוש קטיף בימים שטרם חורבנו זכה לטעום מעין אוירת העליה לירושלים. ואולי ביתר חדות (וההיקש דלהלן על אחריותי בלבד, ומתוך תחושות אישיות): בגוש קטיף זכינו לטעום את **שער הטהרה**, ובל"ג בעומר במירון אפשר לטעום מעט מזעיר מ**שער הקדושה**. ומי שטעם יין הונגרי...

5 "אמר להם (משה לעדת קרח): בדרכי הגוים יש נימוסים הרבה וכומרים הרבה ואין כולם מתקבצים בבית אחד. אנו אין לנו אלא ה' אחד, וארון אחד ותורה אחת ומזבח אחד וכהן גדול אחד" (רש"י לבמדבר טז,ו ע"פ מדרש רבה). "כי על ידי בית המקדש וירושלים נעשה כל ישראל כאיש אחד, לפי שהיה להם מזבח אחד ולא היו רשאים לבנות כל אחד ואחד במה לעצמו עד שעל ידי בית המקדש היו ישראל אחד, וכאשר היה חילוק ביניהם נחרב המקום הזה, **שהוא נעשה לאחדות ישראל**. ולפיכך על ידי שנאת חנם של קמצא נחרבה העיר והמקדש... **שהוא לאחדות ישראל ולקשר אותם באחדות**" (מהר"ל נצח ישראל פרק ה, עמ' כד).

דברים, להשוואת ולהעמתת המציאויות השונות - זו שכעת וזו האידיאלית:

כעת, כאשר שוכן המרכז השלטוני בפרבריה של ירושלים, על "גבעת רם" - מתמלא הוא בעסקנים קטנים, דלי חזון ומעש וצמודי כסא, המזכירים בהתנהגותם ובהתנהלותם רוכלים זולים וקטנוניים ולא מנהיגים ורועים נאמנים. כי רם לבבנו - ושכחנו את ה'.

ונראה, אם כן, כי המוצא לסבך מצוי בהעתקת לבנו המלאכותי שהושתל על גבעה רמה ומבודדת בשוליה של העיר, שאין לשוכנים בה מגע עם העם אותו הם מנהיגים ולא עם האידיאלים אותם הם משרתים - אל מקומו הטבעי של הלב, זה החי והפועם. כי אז - כשיסמך בית המלך אל הבית הכלל ישראלי, על העולים אליו והמשחרים לפתחו, כשישב בית הדין הגדול אצל המזבח המכוסה בדמעותיהם, בכיותיהם ואנקותיהם של כל הנבגדים והעשוקים, של כל האוחזים בקרנותיו ופונים כמותם מעלה בזעקה השמימה - רק אז תִּקָּרֵא ירושלים עיר הצדק ועיר האמת. כי אז, כאשר למול עיניהם יעמוד יום יום בית המקדש כתזכורת לברית, לייעוד ולחיוב, וכמעין ישועה לשאוב ממנו שפע חוסן, אמונה, בטחון ושמחה - רק אז יוכלו הם להצעיד את העם בדרך אשר נכונה לו אל המקום אשר יועד לו מימי קדם.

לא, אין אנו נאיביים ואין אנו תמימים. ודאי שאף לאחר ייסוד המקדש לא נוכל לפטור עצמנו מעשיה בתחום האחדות הלאומית, ואף בקביעת נורמות שלטון חדשות לא נוכל לשבת בחיבוק ידיים. אמירתנו אחת: עד שלא יושב הלב, עד שלא יושבו הדופק והקצב לתקנם - לא יצלחו כל נסיונותינו לרפא את שברי ונגעי העם. כי בטרם ניגש לטיפולים פריפריאליים, ועודנו עומדים ומצפים לעזרה מידית, עזרת ה"טר"מ" - נצרכים אנו למשש את הדופק אם ישנו, ועם יד על הלב - לעסותו שוב ושוב עד אשר ישוב.

"וכן אמרו זכרונם לברכה" - כותב הרמח"ל בספרו מסילת ישרים - "רחמנא לבא בעי. כי אין די לאדון ברוך הוא במעשים לבדם שיהיו מעשי מצוה, אלא העיקר לפניו שהלב יהיה טהור לכון בה לעבודה אמיתית. והנה הלב הוא המלך לכל חלקי הגוף ונוהג בם, ואם הוא אינו מביא עצמו אל עבודתו יתברך, אין עבודת שאר האברים כלום, כי אל אשר יהיה שמה רוח הלב ללכת ילכו. ומקרא כתוב בפירוש: 'תנה בני לבך לי'(משלי כג כו)", ואנו - החוזים בשפל בו מצוי המקום אשר איווה ה' למושב לו - קוראים את הדברים, וכואב הלב...

הכל תלוי

החיים מורכבים מהמוני פרטים, דרכים וצמתים, אבל ישנן נקודות הכרעה קריטיות שמשפיעות על כל מה שקורה ויקרה, ולעיתים אף למפרע, רטרואקטיבית, על שקרה כבר. גם הגוף מחולק לאברים קריטיים שהנשמה תלויה בהם ולכאלה שלא. בית המקדש נמשל דוקא לאלו הראשונים.

את עניין הלב כבר הזכרנו ודנו בו רבות, הוא הלב שב"הר הטוב הזה והלבנון". עוד נמשל המקדש לאף: "אפך כמגדל הלבנון - זה בית המקדש. מה האף הזה נתון בגבהו של אדם, כך בית המקדש נתון בגבהו של עולם. כמגדל הלבנון - מאי טעמא? רבי טביומי אומר: מפני שמלבין עוונותיהם של ישראל. רשב"י אומר: שכל הלבבות שמחות בו, שנאמר: 'יפה נוף משוש כל הארץ'. ורבנן אמרי: על שם 'והיו עיני ולבי שם כל הימים' " (שהש"ר). הנה - רוח אפינו. הנה שוב - צור לבבנו וחלקנו, והנה שוב - צורתנו ותארנו, שכן כך שנינו (יבמות טז ג): "אין מעידין אלא על פרצוף הפנים עם החוטם" - שכן אלמלא החוטם - אבדה והושחתה דמותו, ושמא ואולי - מתגנב החשש - אין זה כלל וכלל הוא עצמו?...[6]

ועוד נמשל בית המקדש לצואר[7], וכך כותב המדרש: "כמגדל דוד צוארך - זה בית המקדש. ולמה מדמהו בצואר? שכל ימים שהיה בית המקדש בנוי וקיים היו צוארן של ישראל פשוט (-זקוף) בין אומות העולם, וכיון שחרב בית המקדש כביכול נכפף צוארן של ישראל, הדא הוא דכתיב "ושברתי את גאון עזכם" - זה בית המקדש. דבר אחר: מה צואר זה נתון בגבהו של אדם, כך בית המקדש נתון בגבהו של עולם. ומה צואר זה רוב תכשיטין תלויין בו - כך כהונה מבית המקדש, לויה מבית המקדש, ומה צואר זה אם נטל אין לאדם חיים - כך משחרב בית המקדש אין חיים

6 פשוטו של פסוק הוא כדברינו, ש"אף" היינו חוטם, וכך גם מפרש המצודות (והשבח מתיחס ליושרו של האף ולא לגדלו). אמנם, לא נוכל להתעלם מלהזכיר את דבריו של רש"י על הפסוק: "איני יכול לפרשו לשון חוטם לא לענין פשט ולא לענין דוגמא, כי מה קילוס נוי יש בחוטם גדול וקוף כמגדל? ואומר אני: אפך לשון פנים, וזה שהוא אומר לשון יחיד ואינו אומר אפיך, שעל המצח הוא מדבר שהוא עיקר הכרת פנים כענין שנאמר: 'הכרת פניהם ענתה בם'. ותדע, שהרי מקלסה והולך מלמטה למעלה: עיניך בריכות בחשבון, ואחריהם המצח". (והדברים עולים בקנה אחד גם עם דברי המדרש שהבאנו והמתארים את האף ב"גבהו של אדם"). רש"י מפרש את המילה "אפך" כ"פנימיותך". גם פירוש זה עולה יפה עם דברינו - המקדש הוא המקום החושף את הפנימיות, והרי זה כעין דרשתו של ריב"ל (ברכות סב:): "כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה - כאילו רוקק בבת עינו (- של מקום), שנאמר 'והיו עיני ולבי שם כל הימים'". העיניים הן המשמשות צוהר לעולמו הנפשי של בעליהן (וכעין זה בתענית כד. "כלה שהיא בבית אביה, כל זמן שעיניה יפות - אין כל גופה צריכה בדיקה"). עוד בכיוון זה ראה במאמרו של הרב סולובייצ'יק "תשובת ישראל באתכסיא ובאתגליא" בספרו "ימי זכרון".

7 "ובין כתפיו שכן" (דברים לג יב).

לשונאי ישראל (-לשון סגי נהור)" (שהש"ר ד, יא) [8].

בית המקדש הוא אבר שהנשמה תלויה בו. כמו אף, או צואר, או לב - הוא לא פועל שום דבר במציאות. הוא לא אחראי לא על הביטחון ולא על הכלכלה ולא על מדיניות החוץ. הוא אחראי על החיים עצמם, שלא יהיה הגוף גוויית חומר חסרת רוח. מציאותו או אי מציאותו של המקדש בתוכנו היא זאת שקובעת האם צבאנו יהיה צבא קודש או צבא אימפריאליסט, האם התוכנית הכלכלית החדשה תשאף לצדק ולצדקה חברתיים או רק ליציאה מהמיתון, והאם עמידתנו מול אומות העולם תהיה כממלכת כהנים וגוי קדוש או סתם כעוד רפובליקת בננות הפושטת ידה לתרומות.

בשולי הדברים נעיר ונדגיש שוב: ודאי שאין להזניח את תחום הפריפריה ורק לצעוק "היכל ה', היכל ה'". ודאי ש"היכל ה' - המה" - וכשם שתלויה הנשמה בלב כך תלויה היא בחצי הגוף על אבריו הפריפריאליים - ולא באנו בדברינו אלה להמעיט בכהוא זה מחשיבותם של התחומים השונים, אלא אך ורק לשוב ולדרוש את השיבה אל התקן, שבלעדיו אף אם יהיו כל האברים מונחים וסדורים בשלמותם - יהיו הם מוטלים בלא רוח חיים, נידונים לריקבון, לשוב אל האדמה אשר ממנה לוקחו--- ואנו, שעומדים בעיצומה של הדרמה ההיסטורית הגדולה, חוזים בעצמות הקרבות עצם לעצמו וקורמות בשר וגידים, ורוח עוד אין בהם - שומעים באזנינו את הדהד של הקריאה הגדולה: "הנבא אל הרוח, הנבא בן אדם. ואמרת אל הרוח; כה אמר ה' א-להים: מארבע רוחות בואי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו (יחזקאל לז ט)" עד שיעמדו על רגליהם, חיל גדול מאוד מאוד.

להיוולד מחדש

בית המקדש לא אמור לפתור את בעיותינו. תפקידו הוא לתת לנו את הכלים להתמודד עמן ולהמשיך במשימותינו הלאה עוד ועוד, עד תיקון עולם במלכות ש-די והוראת דעת ה' לכל באיו, למקטנם ועד גדולם. לכן עניתי לאותו "מישהו"

8 המהר"ל בנתיב התורה פ"א (עמ' ה) מציין שעניין הגרון הוא בזה ש"יוצא ממנו הדיבור" והוא "כלי אל השכל הדִבְּרִי" (על פי זה נוכל להסביר את הפסוקים העוסקים בקול ה' **המדבר** אל משה מבין שני הכרובים [שמות כה כב, במדבר ז פט]). לעומת השכל העיוני, הוא ה"שכל הטהור" המופשט מתבניות גשמיות, שמקומו בראש - השכל הדִבְּרִי מתייחס אל העולם הזה ופועל בתוך מערכת מושגיו, על מנת להנהיגו ולכוונו ליעדו הרצוי. הדברים מתאימים למהר"ל ב"דרך החיים" שהבאנו לעיל, המחלק בין התורה, הקדושה בקדושת העולם הבא, לבין המקדש, הקדוש בקדושת העולם הזה. ועוד הערה בהתייחס למהר"ל הנ"ל: את דברי המדרש המובאים בזה על חיי "שונאי ישראל" שאינם, אפשר להבין יותר על פי דבריו שם: "**שכל של תורה**" - אמנם יש לנו, אך **חיות בעבודת ה'**- זו אבדה לנו עם החורבן.

עליו סופר בתחילת המאמר, שחיינו לא יסתיימו עם חנוכת המקדש אלא אדרבה - יתחילו.

למען האמת, הדיון עם אותו ה"מישהו" לא התרחש מעולם, ואף על פי כן - נראה כי הוא מתרחש אי שם בתוך כולנו - מי במודע ומי בתת מודע. לפני מספר שנים שאלתי את יהודה עציון מדוע לדעתו נותרות התנועות לדרישת המקדש קטנות ושוליות, על אף שעיסוקן נמצא לכאורה במוקד הקונצנזוס הלאומי, או לפחות התורני. תשובתו של יהודה היתה שהציבור מפחד מהיום שאחרי. הוא מפחד לקום ולגלות שכל תמונת עולמו אליה התרגל והסתגל משך כל שנות הגלות הארוכות - השתנתה באחת. הסידור כבר לא אותו סידור, השירים כבר לא אותם שירים, החגים לא אותם חגים והמדינה לא אותה מדינה. וחמור מכל - התקוות והציפיות אינן, באשר הן התגשמו, ואנו איננו יודעים למה עלינו לקוות ולצפות כעת---[9]

לכן שומה עלינו להאמין, להבין ולשים אל לבנו, כי בניית המקדש הינה עבורנו כלידה מחדש, שכן כעת, בגלותנו איננו "אף לא גוף, כי אם אברים מפוזרים, מעין העצמות היבשות אשר ראה יחזקאל במראה" (כוזרי ב ל), ואולם "אנחנו - כאשר נפגע לבנו, הוא בית מקדשנו, נחלינו. וכאשר ישוב לבנו לאיתנו - נרפא גם אנחנו, בין שנהיה רבים בין שנהיה מעטים, יהיה מצבנו אותה שעה מה שיהיה - כי יוצרנו א-להים חיים הוא מלכנו, והוא המחזיק בידנו גם במצבנו כיום, מצב הפיזור והגלות" (שם, ב, לב).

מי יתן ולב טהור יברא לנו א-להינו למען נעבדו בכל לבבנו. מי יתן ויהיה לבבנו זה ליראה אותו ולשמור מצוותיו כל הימים, ויוכן לבבנו אליו לעולם. למען נבוא ברֹן וגיל, ששים ושמחים וטובי לבב בשערי הבית הגדול והקדוש, משוש לבנו. או אז, עם הדֹפק השָׁב לפעום כמאז כמקדם יתפעם אף לבנו שלנו, כאשר בעינינו נראה ובאזנינו נשמע כי ה' יושב על כסאו ושוליו מלאים את ההיכל, ולבבנו יבין כל זאת, ושב ורפא לנו.

9 אמר לי פעם חבר נשוי, שהזמן הקשה ביותר לזוג אחרי חתונתו הוא הבוקר הראשון: פותחים את העיניים לאחר שנים של ציפייה וחודשים של ספירה לאחור - ופתאום אין למה לשאוף ולחכות...